

EVANKELIS-LUTERILAISEN USKONNON KOE 12.3.2014 **HYVÄN VASTAUKSEN PIIRTEITÄ**

Alla oleva vastausten piirteiden ja sisältöjen luonnehdinta ei sido ylioppilastutkintolautakunnan arvostelua. Lopullisessa arvostelussa käytettävistä kriteereistä päättää tutkintotoimikunta.

Uskonnon kokeessa arvioinnin kohteena on oppimäärän asiasisällön tuntemus sekä keskeisten uskontoja ja maailmankatsomuksia koskevien käsitteiden asianmukainen ja täsmällinen käyttö. Lisäksi arvioinnin kohteena on myös taito tarkastella kriittisesti uskontoja ja maailmankatsomuksia koskevaa tietoa, esimerkiksi analysoimalla kuvia, tilastoja ja tekstipohjaisia aineistoja. Hyvä vastaus on jäsenelty ja asiasisällöltään johdonmukainen. Se ilmentää myös uskontoja ja maailmankatsomuksia koskevien tietojen itsenäistä hallintaa ja taitoa niiden soveltamiseen ja kehittelyyn.

Tehtävä 1

Vastauksessa vuorisaarna sijoitetaan Uuden testamentin evankeliumeihin (Matt. 5–7) ja Jeesuksen opetukseen (ns. opetuspuheet). Vuorisaarnan tunnetuimmat osat ovat Isä meidän -rukous, kultainen sääntö ja nk. autuaaksijulistukset. Näiden lisäksi vuorisaarnan keskeisiä teemoja ovat mm. lähimmäisenrakkaus, pasifismi, Jumalan huolenpito ja pyhä huolettomuus. Vuorisaarnan ohjeet ovat ehdottomia ja asettavat ihmiselle korkeat eettiset velvoitteet. Esimerkiksi Jeesus tulkitsi kymmentä käskyä laaja-alaisemmin kuin aikansa juutalaiset kirjanopineet. Vuorisaarna on luonteeltaan ajaton ja sen opetuksen hengessä ovat toimineet monet merkittävät ajattelijat, kuten Leo Tolstoj, Mahatma Gandhi ja Martin Luther King Jr. Hyvässä vastauksessa edellä mainittuja asioita tarkastellaan kristittynä elämisen näkökulmasta.

Tehtävä 2

Hyvässä vastauksessa keskitytään nimenomaan luterilaiseen reformaatioon (1500-luku), mutta tarkastellaan myös varhaisemman katolisen tradition (keskiaika, renessanssi, humanismi) näkemyksiä Raamatusta, sen tulkinnasta ja käytöstä. Keskiajalla Raamattu (Vulgata) oli latinankielinen ja vain koulutettu oppineisto ja papisto pystyivät lukemaan ja tulkitsemaan sitä. Kirkko (paavi) oli ylin auktoriteetti myös raamatuntulkinnassa. Latinaa osaamaton kansa tutustui raamatuntapahtumiin kirkoissa olevien kuvien (nk. köyhien raamattu) välityksellä. Kansankieliset saarnat ja uskonnollinen kirjallisuus yleistyivät vähitellen erityisesti renessanssi-humanismin ja reformaation vaikutuksesta.

Renessanssi-humanismin korostama paluu alkukielisiin teksteihin ja mahdollisimman alkukielisen käännöksen löytämiseen osana tekstintulkintaa vaikutti myös reformaattoreiden näkemyksiin raamatuntulkinnasta. Perinteinen hermeneutiikka (tulkintataito) syntyi ja kehittyi reformaation myötä. Sen kantavana ajatuksena oli, että pyhiä kirjoituksia, myös Raamattua, on mahdollista ymmärtää ilman (katolisen) kirkon välitystä. Martti Lutherin nk. reformatorinen löytö (yksin uskosta, yksin armosta, yksin Kristuksen tähden) syntyi nimenomaan Raamattua lukiessa. Luther hyväksyi katolisen kirkon seitsemästä sakramentista vain kasteen ja ehtoollisen, koska ne perustuivat Raamattuun ja olivat Kristuksen asettamat.

Luterilaisen reformaation korostaman raamatuperiaatteen mukaan jokaisen uskovan tuli saada lukea ja tulkita Raamattua itse. Tästä syystä Raamattu tuli kääntää kansankielelle ja jumalanpalvelukset (erityisesti saarnat) tuli pitää kansankielellä. Kirjapainon keksimisen ansiosta myös kansankielisiä Raamattuja oli mahdollista painaa laajemmalle lukijakunnalle. Kaikki tämä edisti lukutaidon kehitystä kansan keskuudessa.

Tehtävä 3

Hyvässä vastauksessa Jeesus Nasaretilainen on kristinuskon ja Buddha (Siddhartha Gautama) buddhalaisuuden perustaja. Myös heidän elin- ja/tai toiminta-aikansa on ajoitettu oikein. Vastauksessa keskitytään Jeesuksen ja Buddhan opetusten vertailuun seuraavista näkökulmista:

- opetuksen taustalla vaikuttavat uskonnolliset traditiot: Jeesus (Lähi-idän uskonnollinen traditio, juutalaisuus), Buddha (Aasian uskonnollinen traditio, hindulaisuus)
- opetuksen sisältö (oppi, etiikka, velvoitteet, riitit)
- opetuksen perusta (uskonnollinen ja kirjallinen traditio, jumalallinen ilmoitus, valaistuminen)
- opetustapa (puheet, julistukset, vertaukset, esimerkit, kirjallinen materiaali)
- opetuksen kohderyhmä (kansanjoukot, seuraajat, opetuslapset, oppineet, köyhät, sairaat, syrjityt, naiset, lapset)
- opetuksen myöhempi vaikutus (uskonnon synty; erilaiset tulkintaperinteet ja suuntaukset)

Tehtävä 4

Hyvässä vastauksessa on määritelty sekä uskonnonvapaus että Jumalan siunaus. Uskonnonvapaus on yksilön oikeus tunnustaa ja harjoittaa haluamaansa uskontoa (positiivinen uskonnonvapaus) tai olla tunnustamatta mitään uskontoa (negatiivinen uskonnonvapaus). Uskonnonvapaus on ihmisoikeus, ja se on kirjattuna Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien julistukseen sekä Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevaan yleissopimukseen. Uskonnonvapaus koskee sekä uskonnollisia että ateistisia käsityksiä.

Jumalan siunauksen toivottaminen on kristillinen tapa, jolla toivotaan ja toivotetaan jotakin hyvää toiselle ihmiselle. Liturgisessa ja hartaudellisessa merkityksessään sillä viitataan myös Jumalan läsnäoloon ja huolenpitoon ihmisten elämässä ja maailmassa.

Hyvässä vastauksessa presidentin toivottamaa Jumalan siunausta pohditaan nimenomaan uskonnonvapauden näkökulmasta ottamalla huomioon esimerkiksi kirkon ja valtion välinen suhde, monikulttuurisuus, henkilökohtainen vakaumus ja arvomaailma ja sekulaari valtio. Lisäksi vastauksessa pohditaan suomalaisen ja amerikkalaisen kulttuurin eroja nimenomaan uskonnon näkyvyyden näkökulmasta.

Tehtävä 5

Hyvässä vastauksessa määritellään, mitä tarkoitetaan kriisissä olevalla perheellä, ja osataan eritellä erilaisia syitä sille, miksi perheet joutuvat nykyisin kriisiin. Tällaisia ovat monet yksilölliset syyt (esim. työttömyys, syrjäytyminen, köyhyys, yksinäisyys, ylivelkaantuminen, ihmissuhde- ja mielenterveysongelmat, pitkäaikaissairaudet) ja yhteiskunnallis-sosiaaliset tekijät (esim. työttömyys, irtisanominen, taluskriisi, lama, sosiaaliavun riittämättömyys). Vastauksessa tulee keskittyä kirkon tarjoamiin auttamis- ja palvelumuotoihin (esim. diakonia, velkaneuvonta, vaate- ja ruoka-apu, perheneuvonta, sielunhoito, avioliittoleirit, leiritoiminta) ja pohtia niiden merkitystä kriisissä olevan perheen selviytymisessä. Kirkon tarjoama apu on verrattavissa useampiin yhteiskunnan tarjoamiin auttamismuotoihin, mutta sen on todettu olevan luonteeltaan viimesijaista: siihen turvaudutaan, kun kaikki yhteiskunnan tuki- ja turvaverkot ovat pettäneet.

Tehtävä 6

Myötätunnolla tarkoitetaan tietoisuutta toisen kärsimyksestä ja halua toimia sen helpottamiseksi. Sille synonyymisia ovat empatia, sympatia ja rakkaus. Vastauksessa Dalai-laman näkemystä myötätunnon uskonnosta tulee arvioida eri uskonto- ja maailmankatsomusperinteiden näkökulmasta, mutta myös Dalai-laman omaa buddhalaista taustaa vasten (esim. aktiivisen rakkauden korostus). Hyvä vastaus edellyttää konkreettisia esimerkkejä siitä, millaisia myötätunnon elementtejä kussakin uskonto- ja maailmankatsomusperinteessä esiintyy (esim. kultainen sääntö, buddhalaisuuden ja hindulaisuuden ahimsa-periaate, monoteististen uskontojen lähimmäisenrakkaus, rakkauden kaksoiskäsky, almuvero ja almujen anto, solidaarisuus, altruismi).

Tehtävä 7

Hyvässä vastauksessa annettu materiaali sijoitetaan Suomen luterilaisen kirkon piirissä 1800-luvulla syntyneeseen uskonnolliseen herätykseen, joka alkoi kansanherätyksinä, mutta muotoutui vähitellen kirkollisiksi herätysliikkeiksi: rukoilevaisuus, herännäisyys (körttiläisyys), evankelisuus ja lestadiolaisuus. Annetussa materiaalissa ei ole otteita evankelisesta herätysliikkeestä. Herätysten taustalla ovat pietismin keskeiset korostukset, kuten henkilökohtainen usko ja hartauselämä, hartauskokoukset (konventikkelit), maailmallisista asioista luopuminen sekä arjessa vaikuttava uskonnollisuus.

Herätyskokouksissa luettiin pietististä hartauskirjallisuutta (taustalla kansanopetus, kinkerit ja katekismuksen opettelu). Osa papistosta vastusti aluksi herätyksiä, ja niitä pyrittiin valvomaan ja kontrolloimaan vuoden 1726 konventikkeliplakaatin avulla. Sen mukaan ainoastaan jumalanpalveluksissa ja pappilassa pidettävät hartausilaisuudet olivat sallittua hengellistä toimintaa. Vähitellen herätysten johtoon tuli kirkollisia tai muulla tavoin karismaattisia johtajia ja ne organisoituivat kirkollisiksi herätysliikkeiksi. Herätysliikkeet rikastuttivat kansankirkkoa ja ovat edelleen omaleimainen osa luterilaista kirkkoa.

Tehtävä 8

Hyvässä vastauksessa annettua materiaalia osataan tulkita ja analysoida monipuolisesti sekä lähetystyön historian että nykypäivän valossa. Modernissa missiologiassa lähetystyö määritellään holistisesti. Perinteisten kriteereiden, diakonia ja keerygma, lisäksi lähetystyö on entistä enemmän kehitysyhteistyötä pohjoisten kirkkojen ja etelän kirkkojen välillä. Kirkossa on kuitenkin olemassa erilaisia näkemyksiä siitä, onko lähetystyö ylipäätään tärkeää. Esimerkiksi nk. viides herätysliike pitää evankelioivaa sisä- ja ulkolähetystä ensisijaisina työmuotoinaan, kun taas lestadiolaisuudessa lähetystyöhön suhtaudutaan torjuvammin. Kautta historian lähetystyötä on arvosteltu mm. pakkokäännätyksestä, kulttuuri-imperialismista ja yksilön vapausoikeuksien, erityisesti uskonnonvapauden, loukkaamisesta.

Tehtävä +9

Kysymys edellyttää eurooppalaisen aate- ja taloushistorian tuntemusta ja sen soveltamista nykypäivän talouskriisiin. Vastauksen pääpainon tulee kuitenkin olla talouskriisin taustalla mahdollisesti vaikuttavien uskonnollisten tekijöiden tarkastelussa. Hyvän vastauksen voi rakentaa monella tavalla. Yksi vaihtoehto on tarkastella kysymystä jo ingressissä mainittujen Euroopan perinteisten uskonnollisten jakolinjojen mukaan (protestanttinen, katolinen ja ortodoksinen). Vastauksen voi rakentaa myös taloushistorian, esimerkiksi modernin kapitalismin historian näkökulmasta. Tällöinkin vastauksen tulee painottua kapitalismin ja uskonnollisten (kristillisten) käsitysten välisiin vaikutusyhteyksiin. Hyvään vastaukseen sisältyy alla olevia aihekokonaisuuksia ja niiden yksityiskohtaisempaa tarkastelua:

- Euroopan perinteisten uskonnollisten jakolinjojen historiallinen ja maantieteellinen erittely: kristillisen kirkon jakautuminen (lopullisesti vuoden 1054 jälkeen) katoliseen Länsi-Eurooppaan ja ortodoksiseen Itä-Eurooppaan; reformaation (1500-luku) jälkeen katolinen Etelä-Eurooppa, protestanttinen Pohjois-Eurooppa; ortodoksinen/katolinen Itä-Eurooppa; lisäksi otettava huomioon uskonnottomat maat ja ajanjaksot (sosialistinen Itä-Eurooppa ja siitä vapautuminen 1989–1991); moderni sekulaari Eurooppa
- modernin kapitalismin synty ja kehitys katolisessa Länsi-Euroopassa sydänkeskialjalta lähtien (esim. rahatalous; sisä- ja ulkomaan kauppasuhteet ja -reitit; kapitalistiset instituutiot, esim. pankki, vakuutusyhtiö, pörssi, kauppaliitto; kauppiat, porvarit)
- katolisen kirkon suhtautuminen talouselämän kehitykseen: varauksellisuus ja kriittisyys (esim. korkokiello, 1100- ja 1200-lukujen köyhyysliikkeet, *vita apostolica*), toisaalta talous- ja oikeusteorioiden kehittäminen (esim. omistus-, rahateoriat, yksilön oikeudet); Salamancan (Espanja) ja Tübingenin (Saksa) koulukunnat; osallistuminen talouselämään (läänitykset, kiinteä omaisuus, lainat ja sijoitukset, kauppa)
- luonnontieteiden ja tieteellis-teknisen edistyksen vaikutus talouselämään; katolisen kirkon varauksellinen suhtautuminen (esim. harhaoppituomiot)
- löytöretket, kolonialismi, imperialismi, orjuus ja kauppa; katolinen Espanja ja Portugali; protestanttiset Alankomaat ja Iso-Britannia;
- Max Weberin teesi (teos Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki): reformaatio ja protestantismi, erityisesti sen kalvinistinen muoto merkittävä kapitalismin edesauttaja Länsi- ja Pohjois-Euroopassa; kalvinistinen predestinaatio-oppi; maallinen kutsumustyö ja menestys osoituksena kuulumisesta pelastuvien joukkoon; protestanttinen työmoraali
- liberalismi ja vapausoikeudet (esim. protestanttiset ”liberalistit” Locke, Hobbes)
- teollistuminen ja sen kehitys (erityisesti protestanttinen Englanti); protestanttiset kirkkokunnat ja vapaakirkot (esim. Pelastusarmeija) ja toiminta työväestön keskuudessa
- kansantalouden, aineellisen elintason ja hyvinvoinnin taustatekijät (mm. keskitulot, työajan pituus, työelämän tasa-arvoisuus, eliniän ennuste) tutkimusten mukaan paremmat historiallisesti protestanttisissa maissa kuin historiallisesti katolisissa ja ortodoksissa maissa (poikkeuksena Luxemburg)
- liberalistisen talouselämän taustalla vaikuttava ihmiskuva (*homo economicus*) ja sen kritiikki (paavi, Suomen ev.-lut. kirkon piispat): aineettoman elintason merkitys ihmisen onnellisuutta määräävänä tekijänä
- liberalistisen talouselämän kritiikki (esim. Suomen ev.-lut. kirkon piispojen taannoinen kannanotto).

Tehtävä +10

Hyvässä vastauksessa pyhä kuva on määritelty ja sen merkitystä ja käyttöä on tarkasteltu vertaillen kolmea uskontoperinnettä. Nämä voivat olla kristillinen, juutalainen, islamilainen, hindulainen, buddhalainen, konfutselainen, jainalainen tai šintolainen. Kristilliseen perinteseen kuuluvat sekä lännen että idän kirkkojen perinteet.

Koska pyhän kuvan määrittely, sen merkitys ja käyttö saattavat erota eri uskontoperinteissä huomattavastikin toisistaan, vastauksen rakenne ja sisältö muotoutuvat erilaisiksi sen mukaan, mitkä perinteet kokelas on valinnut. Pääsääntöisesti kaikissa uskontoperinteissä on mahdollista tarkastella pyhän kuvan merkitystä ja käyttöä ainakin seuraavista näkökulmista:

- kuva-aiheet (esim. uskonnon perustaja(t), pyhät miehet ja naiset, uskonnolliset kokemukset, jumalat, pyhien tapahtumien ja kertomusten kuvitus, pyhien kirjojen ja hartauskirjojen kuvitus)
- yksilölliset/yhteisölliset palvonta- ja kulttimenot (esim. rukous, hartaus, liturgia)
- värit ja symbolit
- ikonoklasmi eli kuvakielto tai kuvainraasto
- kuvapropaganda
- ikonolatria eli kuvainpalvonta
- didaktinen merkitys ja käyttö
- kuvien sijoituspaikat (esim. kirkko- ja jumalanpalvelustilat, sakraalilitat, alttarit, temppelit, kadut, kotialttarit, ostoskeskukset)
- tekijät (taiteilijat, kirkkomaalarit, uskontoperinteen omat edustajat)
- pyhää kuvaa koskevat säännökset
- uskonnolliset, hengelliset ja pastoraaliset vaikutukset